

Radim Václavík: Ochrana průmyslových památek se zlepšuje

Author: SF / Petr Bým | Published: 24.07.2008

Všichni milovníci průmyslových nemovitých památek jsou právě nyní doslova otráveni odejmutím památkové ochrany pražskému nádraží v Bubenči. Mnozí si asi vzpomenou na Mrštíkův apel *Bestia triumphans*. O čem v těchto souvislostech přemýšlíte vy?

Co k tomu dodat? Snad jen to, že ideální stav nakládání s průmyslovým dědictvím je ten, kdy vlastník dobrovolně sám ze svého přesvědčení chce hodnoty takové stavby chránit a zachovat. A je lhostejné, jestli dům má či nemá památkovou ochranu.

Jak na tom je naše památková ochrana průmyslového dědictví v porovnání se zahraničím?

Osobně jsem v roce 1991 navštívil britské Ironbridge Gorge Museum - byla to návštěva velmi inspirující. Průmyslová archeologie se totiž zrodila před necelými třiceti lety ve Velké Británii a její role průkopníka v tomto oboru je mezinárodně uznávána. První kongres, věnovaný uchování průmyslových památek, se konal v roce 1973 právě v Ironbridge, v místě, kde se také zrodila průmyslová revoluce. Už v roce 1709 tady zahájila provoz vysoká pec a v 18. a 19. století vznikaly kromě železáren také vápenné pece, porcelánka, továrna na výrobu dlaždic, manufaktura na svíčky. Postupem času ale zdejší průmysl postihla stagnace, výroba přesídlila do výhodnějších poloh a průmyslové objekty přestaly sloužit svému účelu. V řadě z nich byla později zřízena muzea. Celé území se postupně přeměnilo v jedinečný skanzen, dokumentující život tohoto údolí v počátcích průmyslové revoluce, v době, kdy Ironbridge bylo nejvýznamnější a nejproslulejší průmyslovou lokalitou na světě. Z těchto zkušeností jsem vycházel například při svém návrhu řešení Dolní oblasti ve Vítkovicích.

Nedávno kdosi řekl, že k průmyslovým památkám u nás existují tři přístupy. Demolice, recyklace (vlastně demolice s ponecháním jednoho či dvou historických stavebních detailů) a konverze - tedy nalezení nové funkce pro tu či onu budovu s tím, že její hlavní kulturní, historická a architektonická hodnota zůstává zachována. Kdybychom přistoupili na toto tvrzení, co podle vás je u nás nejčastější?

Donedávna převládal názor „demoliční“. Za posledních deset let se to však začíná překlápět. Dnes si už například nikdo v Ostravě netroufne veřejně tvrdit, že třeba Dolní oblast Vítkovic se má zbourat.

Kterou z domácích konverzí považujete za nejzdařilejší a proč? A z druhé strany - jakého největšího hříchu jsme se v této oblasti dopustili v posledních letech?

Mám radost z banálních realizací, kdy majitelé sami od sebe ctí původního ducha stavby. Takovou je pro mne třeba areál firmy Vaněk - strojírenská výroba ve Vítkovicích. Majitel se zcela sám rozhodl vybudovat novou image s využitím původního potenciálu. Tleskám i přesto, že některé detaily konverze bych dělal jinak. Co se druhého týká, těch hříchů bylo hodně. Pro mne byla nebolestnější demolice druhé elektrocentrály ve Vítkovické Dolní oblasti.

Industriálu je plná Ostrava, dnes vaše domovské město. Jak je na tom s ochranou průmyslových památek konkrétně severomoravská metropole?

Před více než deseti lety jsem na magistrátu města narážel povětšinou jen na technokraty, pro které byla možná pouze jediná cesta: bourat a bourat. Za to, že se situace změnila, vděčíme především speciálnímu pracovišti Národního památkového ústavu v Ostravě. Rozhýbal je zejména architekt Miloš Matěj, který svým odhodláním pro věc strhl spoustu mladých lidí. Současný stav ještě zdaleka není ideální, ale vidím už pozvolnou proměnu situace. Významnou roli sehraávají veřejné debaty a diskuse s občany, které pořádá především klub Fiducia.

Vyvíjí se nějak největší ostravský projekt, tedy vytvoření muzea-výstavy z ostravských „Hradčan“? Mimochodem - co váš projekt depozitáře technických památek právě pro Vítkovice? A ještě - Ostrava a její čtvrt' Přívoz je také jakýmsi depozitářem díla urbanisty a architekta Camilla Sitteho. Jak pokročilo zpřístupnění a využití tohoto hmatatelného odkazu, který k nám už dnes jezdí studovat i zahraniční odborníci?

Na razantní změny si ještě počkáme, nicméně situace se mění. V Dolní oblasti Vítkovic se například pravidelně pořádají exkurze a zájem veřejnosti neklesá. Depozitář se ale bohužel zatím nerealizoval, zůstalo pouze u studie, nicméně pro Dolní oblast se dnes zpracovávají různé projekty. Doufám, že ty zásadní budou vypracovány kolektivem kolem docentky Heleny Zemánkové. A mluví se o tom, že se v Přívoze vybuduje Sitteho muzeum.

Mnozí řekneme „modernisté“ budou v diskusi o ochraně památek namítat, že je jich u nás příliš mnoho a postarat se o všechny prostě není možné. Co se podle vás chránit a zachovat má, a co nikoli?

Myslím si, že je to závislé na posouzení každého jednotlivého případu. Každá památka, i ta takzvaně technická, zanechává historickou stopu. Pokud to lze, zastávám názor stopu nemazat a navázat na ni - samosebou nejlépe tvořivě, ne dogmaticky. Osobně rád hledám kontext každého místa a tím potom v architektuře i urbanizmu hraji rozehranou partii šachu.

Jsou i nepřátelé postupu „dnes zakonzervujeme - zítra opravíme“, v podstatě ze stejných důvodů a také proto, že konzervovaná stavba, tedy bez života, přes všechna opatření chátrá. Jak to vidíte vy?

Je to krajní názor. Nicméně v době, kdy je zapotřebí hledat kompromisy, může i tato krajní poloha velmi pomoci. Přístupy se mají kombinovat. Bez tlaku na zachování architektonického dědictví by dnes už leželo v troskách daleko více staveb.

Jedna věc je státní politika, druhá postoje odborníků a třetí - nikoli nejméně důležitá - jsou postoje veřejnosti. Vy máte možnost mapovat veřejné mínění v Ostravě - jak se Ostraváci starají a zajímají o „své“ průmyslové dědictví? Není zájem o jeho budoucnost omezen na pár desítek nadšenců, jemuž sekunduje lhostejné mlčení ostatních obyvatel Ostravy?

Před desetiletím pojem průmyslová památka veřejnost neznala. A tehdejší politici se bránili jakékoli osvětě, protože by jim komplikovala rozhodování. Dnes Ostraváci Dolní oblast prostě považují za součást svého města. Velkou roli tady hrají média, která mají možnost směřovat veřejnou debatu i zajistit přístup k informacím. Připomněl bych jednu dávnou zkušenost. V roce 1994 jsem se zúčastnil urbanisticko-architektonické soutěže na dostavbu centra Havířova. Navrhli jsme velký kruhový objezd, do jehož středu jsme situovali coby dominantu těžní věž, která by sem byla přesunuta z uzavřeného důlního areálu. Havířov tím mohl získat svou přirozenou dominantu, vystihující zcela jeho historii. V soutěži jsme skončili druzí. Při debatách o našem návrhu jsem zjistil, že ti, co v dolech a na šachtách pracovali, vnímají tento symbol úplně jinak než ostatní. Pro první to byly vzpomínky nepříjemné, plné potu a krve. Pro druhé je to kus historie. Tato zkušenost naznačuje vývoj technických památek obecně.

Jak se podle vás bude poměr a praktická ochrana průmyslových objektů vyvíjet v nejbližší budoucnosti?

Co majitelé nestihnou zbourat nyní, to se bude v budoucnu chránit a zachovávat.

Podle mnohých by pomohlo, kdyby developeři konečně poznali, že staré průmyslové stavby mají i hodnotu ekonomickou. Věříte, že k tomu dojde, nebo máte za to, že tak či onak se o staré industriální objekty musí postarat stát?

Někteří už to vědí a chovají se podle toho. Kdyby ovšem stát, kraje i obce na uchování historického dědictví kladly větší důraz, přizpůsobili by se tomu všichni developeři. Dnes tomu tak není a tak developeři dělají to, co je výhodné pro ně. Konkrétně v Ostravě mám na mysli třeba plochu po bývalé koksovňě Karolina. Město zcela rezignovalo na vůdčí úlohu v plánování města a vše nechává na developerech, kterým pouze rozprodává pozemky. Stát, kraje a obce mají také koordinovat vzdělávací a informační aktivity na podporu průmyslového historického bohatství. To se zatím děje nedostatečně.

Fotografie:

2 - Projekt depozitáře technických památek pro Vítkovický areál.

3 - Projekt ateliéru Atos-6 na dotvoření prostoru Dolní oblasti Vítkovic.

24.07.2008 10:07, SF / Petr Bým